



# КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

## Факультет української філології, культури і мистецтва кафедра української мови

ЗАТВЕРДЖЕНО

Проректор

із науково-методичної та  
навчальної роботи

\_\_\_\_\_ О.Б. Жильцов

« \_\_\_\_ » \_\_\_\_\_ 2022 р.

## РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

### **ОРАТОРСЬКЕ МИСТЕЦТВО**

(повна назва навчальної дисципліни за навчальним планом)

для студентів

спеціальності

\_\_\_\_\_ **293 Міжнародне право** \_\_\_\_\_

(шифр і назва спеціальності)

освітнього рівня

\_\_\_\_\_ **першого (бакалаврського)** \_\_\_\_\_

(назва освітнього рівня, ОКР)

освітньої програми

\_\_\_\_\_ **293.00.01 Міжнародне право** \_\_\_\_\_

(шифр і назва освітньої програми)

спеціалізації

\_\_\_\_\_ (назва спеціалізації) \_\_\_\_\_

**Розробники:**

Горохова Тетяна Олександрівна, старший викладач кафедри української мови.  
Караман Станіслав Олександрович, професор кафедри української мови

**Викладачі:**

Караман Станіслав Олександрович, доктор педагогічних наук, професор,  
професор кафедри української мови.

Робочу програма розглянуто і затверджено на засіданні  
кафедри української мови

---

Протокол № 2 від 02.09.2022

Завідувач кафедри \_\_\_\_\_ (М.О.Вінтонів)

(підпис)

(ініціали, прізвище)

Робочу програму погоджено з гарантом освітньої (професійної/наукової)  
програми (керівником проектної групи) 293.00.01 Міжнародне право

(назва освітньої програми)

\_\_\_\_\_. \_\_\_\_\_. 2022 р.

Гарант освітньої (професійної/наукової) програми  
(керівник проектної групи) \_\_\_\_\_ (Л.О. Тимченко)

(ініціали, прізвище)

Робочу програму перевірено

\_\_\_\_\_. \_\_\_\_\_. 2022 р.

Заступник декана факультету української філології, культури і  
мистецтва з науково-методичної та навчальної роботи

\_\_\_\_\_ (С.І. Горобець)

(ініціали, прізвище)

Пролонговано:

на 20 \_\_\_\_ /20 \_\_\_\_ н.р. \_\_\_\_\_ (\_\_\_\_\_) . « \_\_\_\_ » \_\_\_\_ 20 \_\_\_\_ р., протокол № \_\_\_\_

(підпис)

(ПІБ)

на 20 \_\_\_\_ /20 \_\_\_\_ н.р. \_\_\_\_\_ (\_\_\_\_\_) . « \_\_\_\_ » \_\_\_\_ 20 \_\_\_\_ р., протокол № \_\_\_\_

(підпис)

(ПІБ)

на 20 \_\_\_\_ /20 \_\_\_\_ н.р. \_\_\_\_\_ (\_\_\_\_\_) . « \_\_\_\_ » \_\_\_\_ 20 \_\_\_\_ р., протокол № \_\_\_\_

(підпис)

(ПІБ)

на 20 \_\_\_\_ /20 \_\_\_\_ н.р. \_\_\_\_\_ (\_\_\_\_\_) . « \_\_\_\_ » \_\_\_\_ 20 \_\_\_\_ р., протокол № \_\_\_\_

(підпис)

(ПІБ)

## 1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання		
	денна	заочна	
Вид дисципліни	<i>обов'язкова</i>		
Мова викладання, навчання та оцінювання	<i>українська</i>		
Загальний обсяг кредитів / годин	<i>2 / 60</i>		
Курс	<i>1</i>	-	
Семестр	<i>1</i>	-	-
Кількість змістових модулів з розподілом:	<i>2</i>		
Обсяг кредитів	<i>2</i>	-	-
Обсяг годин, у тому числі:	<i>60</i>	-	-
Аудиторні	<i>28</i>	-	-
Модульний контроль	<i>4</i>	-	-
Семестровий контроль	-	-	-
Самостійна робота	<i>28</i>	-	-
Форма семестрового контролю	<i>залік</i>		-

## 2. Мета та завдання навчальної дисципліни

**Мета навчальної дисципліни** – формування комунікативної компетентності студентів; усвідомленої позитивної мовної поведінки; усвідомлення риторичних основ мовлення юриста та розвиток навичок ефективної професійної комунікації.

### **Завдання навчальної дисципліни:**

- вдосконалити практичні навички та вміння студентів у риторичних дискурсах монологу, діалогу, дискусії, агональної комунікації;
- виховати свідоме ставлення до мовлення, культури, логіки, техніки мови. Навчити професійно готуватися до публічних промов та інших риторичних ситуацій з урахуванням специфіки майбутньої діяльності фахівця із міжнародно-правових і загальноюридичних питань;
- сформувати риторичні навички ведення дискусій із міжнародно-правових і загальноюридичних питань; формальної та неформальної ділової бесіди у сфері міжнародних відносин і зовнішньої політики.

Під час практичних занять, індивідуальної навчально-дослідницької та самостійної роботи студенти, майбутні фахівці в галузі міжнародного права (юристи-міжнародники), **набувають таких програмних компетентностей: ЗК.3, ЗК.4 (загальні компетентності), ЗК.8, ФК.8 (фахові компетентності).**

- **ЗК 1:** Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
- **ЗК 4:** Здатність спілкуватися державною та іноземними мовами як усно, так і письмово.
- **ЗК 7:** Здатність генерувати нові ідеї (креативність).
- **СК 11:** Уміння здійснювати ефективну комунікацію в мультикультурному середовищі (українською та іноземною мовою)..

### 3. Результати навчання за дисципліною

Опанувавши дисципліну «Ораторське мистецтво», студенти повинні мати такі **програмні результати навчання**:

- **РН-1:** демонструвати навички гармонійного розвитку абстрактного мислення в поєднанні з логікою аналітичної та синтетичної діяльності.
- **РН-4:** демонструвати ґрунтовні знання української та іноземної мов, розуміючи широкий спектр комплексних і великих за обсягом текстів; висловлюючись спонтанно, легко і точно, чітко і структуровано зі складних тем, спираючись на правила граматики.
- **РН-7:** ідентифікувати (виявляти), формулювати та вирішувати проблеми, демонструючи навички прогнозування.
- **РН-21:** ефективно формувати комунікативну стратегію в мультикультурному середовищі українською та іноземною мовами.

### 4. Структура навчальної дисципліни

Тематичний план для денної форми навчання

Назва змістових модулів, тем	Усього	Розподіл годин між видами робіт					Само-сті-йна
		Аудиторна					
		Лекції	Се-мін-ари	Пр-акт-ич-ні	Ла-бор-ато-рні	Інд-иві-дуа-льн-і	
<b>Змістовий модуль 1.</b> <b>ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРАТОРСЬКОЇ МАЙСТЕРНОСТІ</b>							
Тема 1. Предмет, завдання і значення курсу. Риторика як наука. Закони риторики та сфери її використання.	4	2		2			
Тема 2. Культура і техніка мовлення оратора, засоби логіко-емоційної виразності	9	2		2			5
Тема 3. Взаємодія оратора й аудиторії	2			2			
Тема 4. Стратегія і тактика оратора. Прийоми активізації уваги	9	2		2			5
Модульний контроль 1	2	2					
Разом	26	6		8			10
<b>Змістовий модуль 2.</b> <b>РИТОРИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ОСНОВА ЕФЕКТИВНОГО ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ</b>							
Тема 5. Методика та етапи підготовки промови. Риторичний аналіз	8	2		2			4
Тема 6. Доказ у публічному виступі	2			2			

Тема 7. Полеміка як форма ораторського мистецтва: функції, принципи, прийоми	6			2			4
Тема 8. Особливості вербального і невербального впливу та ефективність спілкування	2			2			
Тема 9. Судове і дипломатичне красномовство	7			2			5
Тема 10. Мовленнєва поведінка юриста. Самопрезентація у професійній діяльності	7			2			5
Модульний контроль 2	2	2					
Разом	34	2	-	12	-	-	18
Підготовка до проходження контрольних заходів	-	Залік (семестровий контроль)					
Усього	60	8	-	20	-	-	28

## 5. Програма навчальної дисципліни

### ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I Теоретичні основи ораторської майстерності

#### Тема 1. Предмет, завдання і значення курсу. Риторика як наука. Закони риторики та сфери її використання.

##### Основні питання теми:

1. Роль ораторського мистецтва у професійній діяльності юриста. Функції ораторського мистецтва.
2. Риторична формула як сукупність семи законів організації та управління мисленнєво-мовленнєвою діяльністю особистості.
3. Основні закони риторики: концептуальний, аудиторії, стратегії, тактики, мовленнєвий, ефективної комунікації, системного аналізу.
4. Академічне, політичне, судове, конфесійне та суспільно-побутове красномовство.
5. Жанрові різновиди усних виступів.
6. Партитура тексту.

**Ключові слова:** риторика, ораторське мистецтво, ораторська майстерність, логос, етос, пафос, топос, інвенція, диспозиція, елокуція, меморіо, акція (ораторія), закони риторики, концептуальний закон, закон моделювання аудиторії, стратегічний закон, тактичний закон, мовленнєвий закон, закон ефективної комунікації, закон системного аналізу, види красномовства, сфери використання риторики, академічне красномовство, політичне красномовство, судове красномовство, конфесійне та суспільно-побутове красномовство, жанрові різновиди усних виступів, партитура тексту.

##### Рекомендована література:

**Основна:** 1–5.

**Додаткова:** 1, 17, 25.

#### Тема 2. Культура і техніка мовлення оратора, засоби логіко-емоційної виразності

##### Основні питання теми:

1. Культура мовлення оратора.
2. Основні ознаки (логічність і змістовність, доречність, точність, чистота, багатство і різноманітність, образність та виразність) культури мовлення.

3. Звуковий рівень тексту. Засоби фоностилістики.
4. Голос, дикція, мелодика мовлення.
5. Техніка мовлення: чітка дикція, вимоги до темпу, гучності, висоти, тону голосу, майстерність паузи.
6. Засоби милозвучності мови. Партитура тексту.
7. Лексичний рівень тексту. Тропіка.
8. Синтаксичний рівень тексту. Синтаксичні фігури.
9. Стилістичний рівень тексту. Стилістичні фігури.
10. Значення артикуляційної гімнастики.

**Ключові слова:** вербальні засоби, спілкування, гучність мовлення, дистанція, ділова бесіда, ділове спілкування, дотик, жести, інтонація, кінетичні невербальні засоби, міміка, невербальні засоби спілкування, погляд, поза, полеміка, правила спілкування, просодика, темп, тембр, інтонація, паузація, мелодика, дикція, голос, комунікативні ознаки мовлення, логічність, змістовність, доречність, точність, чистота, багатство і різноманітність, образність та виразність, артикуляційний апарат, артикуляція, артикуляційна гімнастика та ін.

**Рекомендована література:**

**Основна:** 1–5.

**Додаткова:** 1, 3, 8, 9, 17, 30, 31, 33, 35.

### **Тема 3. Взаємодія оратора й аудиторії**

**Основні питання теми:**

1. Сутність та проблеми взаємодії оратора та аудиторії.
2. Ознаки аудиторії, їх урахування в організації взаємодії оратора та аудиторії.
3. Об'єктивні перешкоди контакту оратора й аудиторії та їх урахування в організації аудиторії.
4. Поведінка оратора перед аудиторією.

**Ключові слова:** вербальні засоби, спілкування, дистанція, дотик, жести, інтонація, кінетичні невербальні засоби, міміка, невербальні засоби спілкування, погляд, поза, полеміка, правила спілкування, проксемічні засоби спілкування, врахування ознак аудиторії, психологічні типи людей, характер, темперамент, вплив на аудиторію та ін.

**Рекомендована література:**

**Основна:** 1–5.

**Додаткова:** 1, 3, 8, 9, 11, 15, 17, 19, 32.

### **Тема 4. Стратегія і тактика оратора. Прийоми активізації уваги**

**Основні питання теми:**

1. Стратегія оратора, її структура.
2. Тактика оратора: принципи, способи, прийоми.
3. Прийоми активізації уваги слухачів.

**Ключові слова:** стратегія промови, стратегія виступу, тактика, принципи, способи, прийоми виголошення промови, увага, періоди уваги, «закон краю», автоматична презентація, агітаційна промова, альтернативне запитання, аргумент, аргументація, аудиторія, виступ, відкрите запитання, вітальна промова, демонстрація, доповідь, закрите запитання, запитання-кристалізатор, інтерактивна презентація, інформаційна промова, інформаційне запитання, мовленнєва стратегія, мовленнєва тактика, навідне запитання, перефразування, підтверджувальне запитання, повідомлення, прикінцеве запитання, проблемне запитання, провокаційне запитання, промова, пропонент, публічний виступ, резюмування, риторичне запитання, розважальна промова, слухання, теза та ін.

**Рекомендована література:**

**Основна:** 1–5.

**Додаткова:** 1, 3, 8, 9, 11, 15, 17, 25, 30.

## **Модульний контроль 1.**

### **Завдання:**

**Зробити повний риторичний аналіз промови із фаху (на вибір студента).**

### **Схема аналізу:**

#### **I. Загальні відомості.**

1. Покликання на обране відео на YouTube, Google-Диск тощо.
2. Автор промови / ПІБ оратора.
3. Тема.
4. Аудиторія (якщо відомо, для кого виступ).

#### **II. Умовна схема аналізу риторичного тексту**

1. Обґрунтуйте тему і мету тексту (3 б.):
  - Тему оцініть із позиції актуальності та повноти висвітлення.
  - Зробити висновок про мету висловлювання та ступінь її реалізації.
2. Оцініть специфіку мовленнєвої культури автора (5 б.):
  - правильність (володіння нормами літературної мови – орфоепічними, орфографічними, граматичними, лексичними, стилістичними);
  - виразність (наявність тропів, синтаксичних фігур; афоризмів, крилатих висловів);
  - ясність (чи легко сприймається зміст висловлювання?);
  - точність (використання слів у повній відповідності з їх значенням);
  - стислість (уміння говорити суттєво);
  - доцільність (відповідність мовлення цілям та умовам спілкування).
3. Прокоментуйте композицію тексту (4 б.):
  - Виділіть структурні частини (зачин, вступ, основна частина, висновки).
  - Висловіть власну думку про якість структурних частин (відповідність класичним вимогам щодо змісту та форми кожної частини).
4. Висвітліть прийоми активізації уваги аудиторії на кожному етапі промови (5 б.):
  - Укажіть, які саме безпосередні та опосередковані прийоми використані.
  - Оцініть їх доречність.
5. Проаналізуйте техніку мовлення оратора (5 б.):
  - Позамовні чинники: дихання, темп, тембр, сила голосу, дикція, гучність, інтонація.
  - Невербальні засоби: міміка, жести, позиція тіла, рухи, місце в аудиторії.
  - Оцініть їх доречність.
6. Проаналізуйте власні відчуття, переживання, роздуми (3 б.):
  - Запишіть свої відчуття, переживання та роздуми під час перегляду відео.
  - Зафіксуйте свої відчуття, переживання та роздуми після перегляду відео.
  - Обґрунтуйте, що змінилося у Ваших відчуттях, переживаннях і роздумах під час та після перегляду виступу.

## **ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2.**

### **Риторична компетентність як основа ефективного професійного спілкування**

#### **Тема 5. Методика та етапи підготовки промови. Риторичний аналіз**

##### **Основні питання теми:**

1. Основні етапи підготовки тексту промови.
2. Форми текстового оформлення матеріалу.
3. Види підготовки до виступу.

4. Жанрові різновиди публічних виступів.
5. Композиція усних виступів (вступ, основна частина, висновок) та основні вимоги до них.
6. Методи викладу матеріалу: лінійний, індуктивний, дедуктивний, аналогічний, стадійний, концентричний.
7. Способи інтеграції структурних компонентів: когезія, ретроспекція, проспекція.
8. Риторичний аналіз усного тексту.

**Ключові слова:** етапи підготовки тексту, інвенція, диспозиція, елокуція, меморія, акція, релаксація, промова, доповідь, лекція, виступ, розповідь, репортаж, жанрові різновиди виступів, риторичний аналіз, експромт, план-тези, композиція усних виступів, лінійний, індуктивний, дедуктивний, аналогічний, стадійний, концентричний виклад матеріалу, когезія, ретроспекція, проспекція та ін.

**Рекомендована література:**

**Основна:** 1–5.

**Додаткова:** 1, 3, 8, 9, 11, 15, 17.

## **Тема 6. Доказ у публічному виступі**

**Основні питання теми:**

1. Аргументація та контраргументація.
2. Принципи логічної аргументації. Закони логіки. Основні види логічних помилок.
3. Поняття й структура доказу
4. Правила і помилки висунення тези, аргументації і демонстрації
5. Спростування

**Ключові слова:** доказ, спростування, структура доказу, теза, аргумент, аргументація, демонстрація, закони логіки, закони мислення, закон несуперечності, закон виключеного третього, закон тотожності, сильний аргумент, слабкий аргумент, контраргумент, аргумент від авторитету, факт, аксіома, визначення понять, демонстрація, доведення, прямий доказ, непрямий доказ, антитеза, істинність, хибність доказу.

**Рекомендована література:**

**Основна:** 1–5.

**Додаткова:** 1, 4, 11, 17, 25, 30, 39.

## **Тема 7. Полеміка як форма ораторського мистецтва: функції, принципи, прийоми**

**Основні питання теми:**

1. Суперечка, дискусія, диспут, дебати.
2. Організація проведення дискусії: докомунікативний, комунікативний та пост комунікативний етапи.
3. Різновиди полеміки залежно від змісту, масштабу та кількості учасників. Основні вимоги та правила до ведення полеміки.
4. Етика дискутивно-полемічного спілкування.
5. Психологічні аспекти дискутивно-полемічної комунікації.
6. Ділова бесіда як різновид професійної діалогічної мови.
7. Розробка стратегії ведення бесіди.

**Ключові слова:** суперечка, дискусія, диспут, дебати, аргумент, аргументація, демонстрація, неофіційні перемовини, особисті перемовини, офіційні перемовини, перемовини, політичні перемовини, багатосторонні перемовини, сильний аргумент, слабкий аргумент, аргумент від авторитету, факт, аксіома, визначення понять, демонстрація, доведення, прямий доказ, непрямий доказ, антитеза, істинність, хибність доказу.

**Рекомендована література:**

**Основна:** 1–5.

**Додаткова:** 1, 4, 11, 17, 25, 29, 30, 39.

## **Тема 8. Особливості вербального і невербального впливу та ефективність спілкування**

### **Основні питання теми:**

1. Основні аспекти та основні поняття мовного впливу.
2. Аспекти мовного впливу.
3. Комунікативні невдачі.
4. Фактори мовного впливу.
5. Комунікативна позиція.
6. Способи мовного впливу.
7. Мовний вплив і маніпулювання.
8. Поняття ефективного мовного впливу.
9. Вербальний і невербальний мовний вплив.

**Ключові слова:** виражальні засоби, виразність мовлення, голос, дикція, дихання, жести, засоби інтонаційної виразності, звукове мовлення, інтонація, міміка, мовні засоби логічної виразності, позамовні засоби логічної виразності, темп, художнє мовлення, маніпулювання, комунікативна позиція, вербальний мовний вплив, невербальний мовний вплив, ефективність спілкування, комунікативні невдачі та ін.

### **Рекомендована література:**

**Основна:** 1–5.

**Додаткова:** 1, 4, 11, 17, 19, 25, 30, 39.

## **Тема 9. Судове і дипломатичне красномовство**

### **Основні питання теми:**

1. Жанрове різноманіття судового красномовства.
2. Загальна характеристика судової промови.
3. Особливості підготовки судової промови.
4. Жанрове різноманіття дипломатичного красномовства.
5. Особливості підготовки дипломатичної промови.
6. Поняття риторичної компетентності юриста.

**Ключові слова:** судове красномовство, дипломатичне красномовство, промова, риторична компетентність юриста, звинувачувальна (прокурорська промова), захисна (адвокатська промова), самозахисна промова, промова громадського звинувачувача, промова громадського захисника, судова промова, дипломатична промова, промова на міжнародній конференції, промова в процесі дипломатичного акту. та ін.

### **Рекомендована література:**

**Основна:** 1–5.

**Додаткова:** 1, 4, 6, 11, 17, 25, 27, 30, 39, 41, 44, 48.

## **Тема 10. Мовленнєва поведінка юриста. Самопрезентація у професійній діяльності**

### **Основні питання теми:**

1. Особливості мовленнєвої поведінки фахівця з міжнародного права.
2. Мовленнєвий етикет.
3. Іміджування як форма презентації.
4. Принципи іміджування.
5. Техніки самопрезентації у професійній діяльності.

**Ключові слова:** самопрезентація, мовленнєвий етикет, мовленнєвий імідж та ін.

### **Рекомендована література:**

**Основна:** 1–5.

**Додаткова:** 1, 4, 6, 11, 17, 25, 27, 30, 39, 41, 44, 48.

## **Модульна контрольна робота 2.**

### **Завдання:**

## **Зробити самоаналіз риторичної особистості (10 б.) та перспективний план формування риторичної компетентності (15 б.).**

### **I. Умовна схема аналізу риторичної особистості**

1. Індивідуальні особливості особистості (характер, темперамент, особисті якості).
  - Які індивідуальні особливості вашої особистості допомагають готувати успішні виступи?
  - Які індивідуальні особливості вашої особистості заважають готувати успішні виступи?
  - Які індивідуальні особливості вашої особистості допомагають успішно взаємодіяти з аудиторією?
  - Які індивідуальні особливості вашої особистості заважають успішно взаємодіяти з аудиторією?
  - Доберіть шляхи самовдосконалення (конкретні джерела для читання або перегляду, вправи для виконання).
2. Уміння складати структуру виступу.
  - Уміння добирати тему відповідно до запитів аудиторії (знання психологічних особливостей аудиторії, вміння їх визначати, знання вікових, національних, гендерних особливостей сприйняття).
  - Уміння логічно викладати думки, не відходити від теми, розвивати і підтримувати основну думку.
  - Уміння виділяти структурні частини виступу (зачин, вступ, основна частина, висновки).
3. Уміння добирати ефективні аргументи та прийоми активізації уваги.
  - Визначте, які прийоми активізації уваги ви найчастіше використовуєте у виступах;
  - Проранжуйте прийоми активізації уваги, які ви знаєте (від найефективнішого до найменш ефективного).
4. Оцініть специфіку власної мовленнєвої культури:
  - правильність (володіння нормами літературної мови – орфоепічними, орфографічними, граматичними, лексичними, стилістичними);
  - виразність (наявність тропів, синтаксичних фігур; афоризмів, крилатих висловів у мовленні);
  - ясність (чи легко сприймається зміст вашого висловлення?);
  - точність (використання слів у повній відповідності з їх значенням);
  - стислість (уміння говорити лаконічно);
  - доцільність (відповідність мовлення цілям та умовам спілкування).
5. Проаналізуйте власну техніку мовлення під час публічного виступу:
  - Позамовні чинники: темп, тембр, сила голосу, гучність, інтонація.
  - Невербальні засоби: зоровий контакт, міміка, жести, позиція тіла, рухи, місце в аудиторії.
6. Рівень володіння й оперування матеріалом виступу.
  - У який спосіб готуєте конспект виступу (план, тези, картки, повний текст, без конспекту)?
  - Який тип підготовки для вас є найбільш оптимальним: план виступу, повний текст, експромт?
  - Чи вільно ви оперуєте матеріалом під час виступу? (викладаєте думки без конспекту, вільно переструктуруєте текст у процесі виступу, впевнено відповідаєте на запитання в межах визначеної теми тощо).
7. Проаналізуйте власні відчуття, переживання, роздуми:
  - Запишіть свої відчуття, переживання та роздуми під час публічного виступу.
  - Зафіксуйте свої відчуття, переживання та роздуми після публічного виступу.
  - Чи виявляється під час промови страх публічного виступу, у який спосіб, що саме викликає найбільше хвилювання?

Обґрунтуйте, що змінилося у Ваших відчуттях, переживаннях і роздумах під час та після публічного виступу (на прикладі одного виступу).

### **II. Перспективний план формування риторичної компетентності**

	<b>Оцініть власний рівень за 10-бальною шкалою (1</b>	<b>Джерела формування знань (які ресурси проглянути, які</b>	<b>Як формувати уміння, навички (конкретні</b>	<b>Досвід (варіанти як і де отримати відповідний досвід для</b>

	– найнижчий рівень; 10 – найвищий)	книги прочитати)	вправи, завдання, практична робота)	формування навичок)
<b>Уміння складати структуру виступу</b>				
Уміння добирати тему відповідно до запитів аудиторії (знання психологічних особливостей аудиторії, вміння їх визначати, знання вікових, національних, гендерних особливостей сприйняття)				
Уміння логічно викладати думки, не відходити від теми, розвивати основну думку.				
Уміння виділяти структурні частини виступу (зачин, вступ, основна частина, висновки)				
Уміння добирати ефективні прийоми активізації уваги.				
<b>Специфіка власної мовленнєвої культури</b>				
Правильність (володіння нормами літературної мови – орфоепічними, орфографічними, граматичними, лексичними, стилістичними)				
Виразність (наявність тропів, синтаксичних фігур; афоризмів, крилатих висловів у мовленні)				
Ясність (чи легко сприймається зміст вашого висловлення?)				
Точність (використання слів у повній відповідності з їх значенням)				
Стислість (уміння говорити лаконічно)				
...				
<b>Техніка мовлення під час публічного виступу</b>				
Дихання				
Темп				
Сила голосу				
Дикція				
Інтонація				
Володіння невербальними засобами: міміка, жести, позиція тіла, рухи, місце в аудиторії, зоровий контакт				
<b>Рівень володіння й оперування матеріалом виступу.</b>				
Рівень володіння й оперування матеріалом виступу (вільний / тільки читання з аркуша / вільний із короткої планом чи тезами тощо)				
Логічна аргументація пропонуваного тез				
<b>Власні відчуття, переживання, роздуми</b>				
Страх публічного виступу: як подолати	10 – виявляється занадто; 1 –			

	не виявляється.			

**III. Висновок.**

## 6. Контроль навчальних досягнень

### 6.1. Система оцінювання навчальних досягнень студентів

Вид діяльності студента	Максимальна кількість балів за одиницю	Модуль 1		Модуль 2	
		кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів
Відвідування лекцій	1	3	3	1	1
Відвідування семінарських занять	-	-	-	-	-
Відвідування практичних занять	1	6	6	4	4
Робота на семінарському занятті	-	-	-	-	-
Робота на практичному занятті	10	6	60	4	40
Лабораторна робота (зокрема допуск, виконання, захист)	-	-	-	-	-
Виконання завдань для самостійної роботи	5	2	10	4	20
Виконання модульної роботи	25	1	25	1	25
Виконання ІНДЗ	-	-	-	-	-
Разом		-	104	-	90
Максимальна кількість балів:			194		
Розрахунок коефіцієнта:			194 / 100 = 1,94		

### 6.2. Завдання для самостійної роботи та критерії її оцінювання

#### Самостійна робота 1.

*Тема: Культура і техніка мовлення оратора, засоби логіко-емоційної виразності.*

1. Підготуйте вправи для артикуляційної гімнастики.
2. Доберіть 10 скоромовок на тренування різних за способом творення звуків.
3. Згрупуйте подані поняття за такими ознаками:
  - 1) ті, що Ви розумієте і можете пояснити;
  - 2) ті, які Ви розумієте, але пояснити не можете;
  - 3) невідомі Вам.

*З'ясуйте значення семи (на вибір) термінів.*

Логос, етос, пафос, топос, інвенція, диспозиція, елокуція, меморія, акція, релаксація, педагогічна риторика, риторичний жанр, цільова настанова, стратегія, тактика виступу, теза, тема, інтонація, композиція промови, дискусія, полеміка, опонент, аргумент, дебати, еристика, кінесика, проксемика, пауза.

#### Самостійна робота 2.

*Тема: Стратегія і тактика оратора. Прийоми активізації уваги*

1. Прогляньте відео доповідей, визначте часові межі структурних частин кожного виступу (вступ, основна частина, висновки):

1) [https://www.ted.com/talks/bill\\_gates\\_unplugged?language=ru](https://www.ted.com/talks/bill_gates_unplugged?language=ru)

2) [https://www.ted.com/talks/julian\\_treasure\\_how\\_to\\_speak\\_so\\_that\\_people\\_want\\_to\\_listen?language=ru](https://www.ted.com/talks/julian_treasure_how_to_speak_so_that_people_want_to_listen?language=ru)

3)

[https://www.ted.com/talks/celeste\\_headlee\\_10\\_ways\\_to\\_have\\_a\\_better\\_conversation](https://www.ted.com/talks/celeste_headlee_10_ways_to_have_a_better_conversation)

4) [https://www.youtube.com/watch?time\\_continue=2&v=L4II243GMfI](https://www.youtube.com/watch?time_continue=2&v=L4II243GMfI)

2. Визначте наявність і доцільність прийомів активізації уваги слухачів на кожному етапі.

### **Самостійна робота 3.**

**Тема: Методика та етапи підготовки промови. Риторичний аналіз**

Підготуйте промову на будь-яку цікаву для вас тему (регламент 4-5 хвилин).

За поданою нижче схемою проаналізуйте промову вашого (вашої) колеги.

*Інформаційна промова*

1. Тема й мета. Цікаві? Доречні? Актуальні?
2. Виступ. Цікаво? Чи використаний прийом привертання уваги? Тривалість виступу.
3. Головна частина. Чи продуманий план? Чи весь матеріал стосується справи? Чи достатньо прикладів? Чи конкретний зміст? Чи досягнуто мети?
4. Заключна частина. Чи все зрозуміло? Чи є узагальнення?
5. Вимова. Чи впевнений промовець у собі? Чи правильна його поза, жести? Яким був темп мовлення? Чи був контакт з аудиторією?

*Агітаційна промова*

1. Тема і мета. Чи враховано склад аудиторії?
2. Вступ. Цікаво? Чи викликає бажану реакцію?
3. Головна частина. Чи цікавий матеріал? Чи достатньо аргументів? Чи доцільні приклади?
4. Заключна частина. Чи зрозуміло? Чи переконливий заклик до дії?
5. Вимова. Чи впевнений промовець у собі? Чи правильна його поза, жести? Яким був темп мовлення? Чи був контакт з аудиторією?

*Вітальна промова*

1. Тема і мета. Чи відповідають події? Підходять аудиторії?
2. Вступ. Ступінь оригінальності. Чи створює відповідний емоційний настрій? 3. Головна частина. Чи конкретний зміст? Чи яскраві приклади? Чи виразні мовленнєві засоби? Чи досягнуто мети?
4. Заключна частина. Чи достатньо яскраво, натхненно?
5. Проголошення. Чи проголошена промова з натхненням? Якими були поза, жести, міміка, голос оратора? Чи припускався оратор орфоепічних помилок

### **Самостійна робота 4.**

**Тема: Полеміка як форма ораторського мистецтва: функції, принципи, прийоми**

1. Доведіть, що в основу більшості повір'їв покладено логічну помилку “після цього – не означає тому”. Наведіть приклади.
2. Поміркуйте над поданими нижче тезами. Складіть причинно-наслідкові ланцюжки для їх доведення.
  - Зайва людина та, яка загубила в собі велике (М.Руденко).
  - Нема скарбів дорожчих за освіту (Рудакі).
  - Тому, хто не осягнув науку добра, будь-яка інша наука завдає лише шкоди (М.Монтень).
3. Прочитайте прислів'я. Відповідно до них складіть правила для мовця і слухача.

Жартуй, жартуй, та не смійся. Від теплого слова і лід розмерзається. Добре ласкаве слово краще м'якого пирога. Гостре словечко коле сердечко. Слухай багато, а говори мало. Хто мовчить, той трьох навчить. Умієш говорити - уміє слухати. Шабля ранило тіло, а слово – душу. Яка головонька, така й розмовонька.

### **Самостійна робота 5.**

**Тема: Судове і дипломатичне красномовство**

1. Прогляньте виступ, визначте його стиль та жанр:

<https://www.youtube.com/watch?v=r1FTfNDxr7E>

2. Проаналізуйте подане вище відео на предмет реалізації мовних норм: орфоепічний, акцентуаційних, лексичних, граматичних, синтаксичних тощо. Запишіть знайдені помилки, відредагуйте їх.
3. Створіть власне відео із прикладом одного з жанрів судового чи дипломатичного красномовства.

### **Самостійна робота 6.**

**Тема: Мовленнєва поведінка юриста. Самопрезентація у професійній діяльності**

1. Опрацювати книгу Алана Піза “Мова тіла” (“Язык телодвижений”), зробити тезовий конспект з малюнками. Виокремити рухи, пози, жести та інші невербальні засоби, що сприяють ефективному спілкуванню.
2. Скласти список літератури (не менше 15 джерел), в якій розглядаються питання ефективного спілкування та розвитку навичок міжособистісної взаємодії.

### **Рекомендації до виконання завдань для самостійної роботи**

Завдання для самостійної роботи необхідно виконати в повному обсязі й подати на перевірку викладачу своєчасно; думки викладати лаконічно, точно, змістовно й обґрунтовано. У процесі підготовки завдань варто користуватися словниками різних типів та довідниками.

### **Критерії оцінювання виконання студентами завдань для самостійної роботи**

Самостійна робота студентів з навчальної дисципліни «Ораторське мистецтво» оцінюється за такими параметрами:

**5 балів** – завдання для самостійної роботи виконані в повному обсязі, лаконічно, змістовно, обґрунтовано, із наведенням прикладів і застосуванням методу аналізу та творчого підходу. Студент самостійно працює з науковою літературою; оцінює комунікативні й риторичні явища; робить висновки; вміє формулювати й обґрунтовувати власну позицію; володіє правилами написання та підготовки виступів, доповідей, бесід; креативно підходить до їх підготовки; має риторичні й комунікативні вміння і навички; прагне до самовдосконалення і саморозвитку.

**4 балів** – завдання для самостійної роботи виконані в повному обсязі, лаконічно, змістовно, обґрунтовано, але з певними помилками щодо викладу матеріалу та без наведення прикладів до окремих фактів і явищ. Студент працює із запропонованою науковою літературою; робить висновки; володіє правилами написання та підготовки виступів, доповідей, бесід і втілює їх у практику. Однак у процесі відтворення самостійно дібраного матеріалу простежується брак власних суджень, прояву креативності й ініціативності.

**3 бали** – завдання для самостійної роботи виконані в повному обсязі, але з порушенням логіки й послідовності викладу матеріалу та без ілюстрування прикладами. У роботі допускаються помилки, неточне вживання термінів, довільне витлумачення фактів. Студент працює із запропонованою науковою літературою, але аналізує її примітивно, без висвітлення власної позиції; володіє правилами написання та підготовки виступів, доповідей, бесід, але втілює їх у практику допускаючи грубі помилки та уникаючи використання фахової термінології.

**2 бали** – завдання для самостійної роботи виконані не в повному обсязі, частково самостійно і за певним зразком. Студент володіє матеріалом на початковому рівні, викладає

його хаотично і необґрунтовано, без дотримання мовних норм; має фрагментарні навички роботи з науковими джерелами і не вміє робити висновки; володіє правилами написання та підготовки виступів, доповідей, бесід, але не втілює їх у практику; риторичні й комунікативні вміння і навички мають низький рівень розвитку.

**1 бал** – виконано менше половини завдань для самостійної роботи. Матеріал фрагментарний, не систематизований, не ілюстрований прикладами, порушена структура викладу. Його основу складає необґрунтоване копіювання чужих думок, фраз і позицій. Студент не вміє працювати з науковими джерелами і робити власні висновки; не володіє правилами написання та підготовки виступів, доповідей, бесід; відсутній творчий компонент цього виду діяльності; риторичні й комунікативні вміння і навички мають дуже низький рівень розвитку.

**0 балів** – більшу частину самостійних завдань не виконано. Студент лише частково володіє навчальним матеріалом, не вміє чітко, лаконічно й послідовно висвітлювати його; не працює з науковими і навчальними джерелами і не володіє правилами написання та підготовки виступів, доповідей, бесід; майже відсутні творчі та комунікативні уміння і навички.

### **6.3. Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання**

Кожний модуль включає бали за *модульну контрольну роботу* (модульний контроль).

Виконання модульних контрольних робіт здійснюється на окремих аркушах або в електронному форматі MsWord, що додається до відповідного модуля електронного курсу: <http://elearning.kubg.edu.ua/course/view.php?id=15467>.

Модульний контроль здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля.

#### **Критерії оцінювання виконання студентами модульних контрольних робіт**

**21-25 балів** – завдання модульної контрольної роботи виконані в повному обсязі, лаконічно, змістовно, обґрунтовано, із наведенням прикладів і застосуванням методу аналізу та творчого підходу. Студент самостійно працює оцінює комунікативні явища, професійні ситуації; робить висновки; вміє формулювати й обґрунтовувати власну позицію; володіє правилами написання та підготовки виступів, доповідей, бесід; креативно підходить до їх підготовки; має комунікативні вміння і навички.

**15-20 балів** – завдання модульної контрольної роботи виконані в повному обсязі, лаконічно, змістовно, обґрунтовано, але з певними помилками щодо викладу матеріалу та без наведення прикладів до окремих фактів і явищ. Студент робить висновки; володіє правилами написання та підготовки виступів, доповідей, бесід і втілює їх у практику. Однак у процесі відтворення самостійно дібраного матеріалу простежується брак власних суджень, прояву креативності й ініціативності.

**9-14 балів** – завдання модульної контрольної роботи виконані в повному обсязі, але з порушенням логіки й послідовності викладу матеріалу та без ілюстрування прикладами. У роботі допускаються стилістичні помилки, неточне вживання термінів, довільне витлумачення фактів. Студент не висвітлює власної позиції; володіє правилами написання та підготовки виступів, доповідей, бесід, але втілює їх у практику допускаючи грубі помилки та уникаючи використання фахової термінології.

**3-8 балів** – завдання модульної контрольної роботи виконані не в повному обсязі, частково самостійно і за певним зразком. Студент володіє матеріалом на початковому рівні, викладає його хаотично і необґрунтовано, без дотримання мовних норм; має фрагментарні

навички роботи з науковими джерелами і не вміє робити висновки; володіє правилами написання та підготовки виступів, доповідей, бесід, але не втілює їх у практику; комунікативні вміння і навички мають низький рівень розвитку.

**0-2 бали** – виконано менше половини завдань для самостійної роботи. Матеріал фрагментарний, не систематизований, не ілюстрований прикладами, порушена структура викладу. Його основу складає необґрунтоване копіювання чужих думок, фраз і позицій. Студент не вміє робити власні висновки; не володіє правилами написання та підготовки виступів, доповідей, бесід; відсутній творчий компонент даного виду діяльності; комунікативні вміння і навички мають дуже низький рівень розвитку.

#### **6.4. Форми проведення семестрового контролю та критерії оцінювання**

Семестровий контроль із навчальної дисципліни «Ораторське мистецтво» здійснюється у формі заліку.

#### **6.6. Шкала відповідності оцінок**

<b>Рейтингова оцінка</b>	<b>Оцінка за глобальною шкалою</b>	<b>Значення оцінки</b>
<b>A</b>	<b>90-100 балів</b>	<b>Відмінно – відмінний рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу з можливими незначними недоліками</b>
<b>B</b>	<b>82-89 балів</b>	<b>Дуже добре – достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок</b>
<b>C</b>	<b>75-81 балів</b>	<b>Добре – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок</b>
<b>D</b>	<b>69-74 балів</b>	<b>Задовільно – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності</b>
<b>E</b>	<b>60-68 балів</b>	<b>Достатньо – мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)</b>

<b>FX</b>	<b>35-59 балів</b>	<b>Незадовільно з можливістю повторного складання – незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання</b>
<b>F</b>	<b>1 – 34 балів</b>	<b>Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу – існує низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни</b>

#### **7. Навчально-методична картка дисципліни**

## НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНА КАРТА БЛОКУ ДИСЦИПЛІН

Разом 60 годин: лекції – 8 годин, практичні заняття – 20 годин, самостійна робота – 28 годин, модульний контроль – 4 години,  
семестровий контроль – залік

Тиждень	I семестр									
Модулі	ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I.					ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ III				
Назва модуля	<b>ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРАТОРСЬКОЇ МАЙСТЕРНОСТІ</b>					<b>РИТОРИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ОСНОВА ЕФЕКТИВНОГО ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ</b>				
Кількість балів за модуль	104					90				
Загальна кількість балів	194 / 1,94 = 100									
Лекції	Предмет, завдання і значення курсу. Риторика як наука. Закони риторики та сфери її використання (1 бал)	Культура і техніка мовлення оратора, засоби логіко-емоційної виразності (1 бал)	Стратегія і тактика оратора. Прийоми активізації уваги (1 бал)	Методика та етапи підготовки промови. Риторичний аналіз (1 бал)		-				
Дати										
Теми практичних занять	Предмет, завдання і значення курсу. Риторика як наука. Закони риторики та сфери її використання (1+10 балів)	Культура і техніка мовлення оратора, засоби логіко-емоційної виразності (1+10 балів)	Взаємодія оратора й аудиторії (1+10 балів)	Стратегія і тактика оратора. Прийоми активізації уваги (1+10 балів)	Методика та етапи підготовки промови. Риторичний аналіз (1+10 балів)	Доказ у публічному виступі (1+10 балів)	Полеміка як форма ораторського мистецтва: функції, принципи, прийоми (1+10 балів)	Особливості вербального і невербального впливу та ефективність спілкування (1+10 балів)	Судове і дипломатичне красномовство (1+10 балів)	Мовленнєва поведінка юриста. Самопрезентація у професійній діяльності (1+10 балів)
Самостійна робота	5 балів	-	5 балів	-	5 балів	-	5 балів	-	5 балів	5 балів
Види поточного контролю	Модульна контрольна робота (25 балів)					Модульна контрольна робота (25 балів)				



## 8. Рекомендовані джерела

### Основні (базові):

#### Основна:

1. Караман С. О., Караман О. В. Орфоепічний тренінг. Фонетика. Орфоепія. Стилїстика. Риторика. Завдання і вправи: Навчальний посібник. 3-тє видання перероб. і доп. КМПУ ім. Б. Д. Грінченка, 2009. 184 с.
2. Каравець Р.С. Ораторське мистецтво: підручник К, 2018. 216 с.
3. Мацько Л. І., Мацько О. М. Риторика: Навч. посіб. К., 2003. 311 с.
4. Молдован В.В. Судова риторика. К., 2020. 496 с.
5. Онуфрієнко Г. С. Риторика: Навч. посіб. К., 2019. 625 с.

#### Додаткова:

1. Абрамович С. Д., Чікарькова М. Ю. Риторика: Навч. посіб. - Львів, 2001.
2. Бабич Н. Д. Практична стилїстика і культура української мови. Львів: Світ, 2003. 434 с.
3. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: Підручник. К.: Видавничий центр «Академія», 2004. 344 с.
4. Богдан С. К. Мовний етикет українців: традиції і сучасність. К.: Рідна мова, 1998. 476 с.
5. Ботвина Н. В. Міжнародні культурні традиції: мова та етика ділової комунікації: Навчальний посібник. К.: АртЕк, 2002. 205 с.
6. Герман М. А. Основы риторики. К., 1998.
7. Борг Дж. Мистецтво говорити. Таємниці ефективного спілкування. – Харків: Фабула, 2019. – 304 с.
8. Єлисовенко Ю. П. Ораторське мистецтво: постановка голосу й мовлення: Навч. посіб. / За ред. В. В. Рїзуна. К., 2008.
9. Єрмоленко С. Я. Нариси з української словесності (стилїстика та культура мови). К.: Довїра, 1999. 432 с.
10. Іванишин В., Радевич-Винницький Я. Мова і нація. Дрогобич: Відродження, 1994. 218 с.
11. Капська А. Й. Виразне читання. - К., 1986.
12. Караванський С. Пошук українського слова, або боротьба за національне «я». К.: Видавничий центр «Академія», 2001. 204 с.
13. Карнегі Д. Як здобувати друзів і впливати на людей. К.: Видавництво «Молодь», 1990. 166 с.
14. Ковалевська Т. Ю. Комунікативні аспекти нейролінгвістичного програмування. Одеса: Астропринт, 2001. 344 с.
15. Колотїлова Н. А. Риторика. К., 2007. 232 с.
16. Корж Н. Г., Луцька Ф. Й. Із скарбниці античної мудрості. К., 1988.
17. Корнїяка О. Мистецтво гречності. - К., 1995.
18. Кочерган М. П. Слово і контекст (Лексична сполучуваність і значення слова). Львів, 1980.
19. Курило О. Уваги до сучасної української літературної мови. К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. — 303 с.
20. Кухаренко В. А. Інтерпретація тексту. Вінниця: Нова книга, 2004. 272 с.
21. Мацько Л. І., Кравець Л. В. Культура української фахової мови: Навч. посіб. - К.: ВЦ "Академія", 2007. - 360 с.
22. Мозговий В. І. Українська мова у професійному спілкуванні. Модульний курс: Навч. посіб. - К.: Центр учбової літератури, 2008. - 592 с.
23. Основи культури і техніки мовлення: Навчально-методичний посібник / Укладач Барахтян М. М.- К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. - 86 с.
24. Пентилюк М. І. Культура мови і стилїстика. К.: Вежа, 1994. – 240 с.
25. Пилинський М. М. Мовна норма і стиль. К.: Наукова думка, 1976. 288 с.

26. Плющ Н. П., Бондаренко В. В. Сучасна українська мова. Орфоепія: Навч. посіб. К., 2007.
27. Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови. Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2000. 248 с.
28. Пономарів О. Культура слова: Мовностилїстичні поради: Навч. посіб. К.: Либїдь, 1999. 240 с.
29. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування. Львів: В-во «СПОЛОМ», 2001. 223 с.
30. Рїзун В. В., Непийвода Н. Ф., Корнеєв В. М. Лїнгвістика впливу. К.: Видавничо-полїграфїчний центр "Київський університет", 2005.
31. Сагач Г. М., Мартиненко В. Ф. Мистецтво ділового спілкування. К., 1991.
32. Струганець Л. В. Культура мови: Словник термінів. Тернопіль: Богдан, 2000. 87 с.
33. Флемїнг К. Говорити легко та невимушено. – Х.: Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2020. – 240 с.
34. Цицерон М. Т. Три трактата об ораторском искусстве. - М., 1972.
35. Чак Є. Д. Складні випадки вживання слів. К.: Рад. школа, 1984. 185 с.
36. Чак Є. Д. Чи правильно ми говоримо? К.: Освіта, 1997. 240 с.
37. Чмут Т. К., Чайка Г. Л. Етика ділового спілкування: Навч. посіб. 3-тє вид., стер. К.: Вікар, 2003. 223 с.
38. Ющук І. П. Практикум з правопису української мови. 3-тє вид. К.: Освіта, 1997. — 254 с.
39. Jackson G. Lu , Roderick I. Swaab, Adam D. Galinsky . Global Leaders for Global Teams: Leaders with Multicultural Experiences Communicate and Lead More Effectively, Especially in Multinational Teams. Organization Science, 2021. URL: pubsonline.informs.org
40. Lewis V., Alexander J., Shipp MA. May It Please the Court: Best Practices for Communicating with the Judge. GPSolo, 2018. HeinOnline

#### **Довїдкова література, словники:**

1. Антисуржик. Вчимося ввічливо поводитись і правильно говорити / За заг. ред. О. Сербенської: Посїбник. Львів: Світ, 1994. 152 с.
2. Антоненко-Давидович Б. Д. Як ми говоримо. К.: Либїдь, 1991. 256 с.
3. Волощак М. Неправильно — правильно: Довїдник з українського слововживання: За матеріалами засобів масової інформації. К.: Вид. центр «Просвіта», 2000. 128 с.
4. Гриценко Т. Б. Українська мова та культура мовлення. Вінниця: Нова книга, 2003. 472 с.
5. Довїдник з культури мови / За ред. С. Я. Ермоленко. К.: Вища школа, 2005. 400 с.
6. Зубков М. Г. Українська мова: Універсальний довїдник. - Х.: ВД "Школа", 2004. - 496 с.
7. Культура мови на щодень / Н. Я. Дзюбишина-Мельник, Н. С. Дужик, С. Я. Ермоленко та ін. К.: Довїра. 2002. 170 с.
8. Культура української мови: Довїдник / За ред. В. М. Русанівського. К.: Либїдь, 1990. 394 с.
9. Куньч З. Риторичний словник / Ред. Л. О. Пустовїт. К.: Рїдна мова, 1997. 341 с.
10. Літературознавчий словник-довїдник / Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін. К.: ВЦ «Академія», 1997. 752 с.
11. Орфоепїчний словник української мови: В 2-х т. / За ред. М. М. Пещак. К.: Довїра, 2001.
12. Полюга Л. М. Словник антонїмів. К.: Рад. школа, 1987. 173 с.
13. Словник-довїдник з культури української мови / Д. Гринчишин, А. Капелюшний, О. Сербенська, З. Терлак. К.: Знання. 2004. 367 с.

14. Словник іншомовних слів / Уклад. С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. К.: Наукова думка, 2000. 680 с.
15. Словник синонімів української мови: У 2-х т. / А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, С. І. Головащук та ін. К.: Наук, думка, 1999—2000.
16. Фразеологічний словник української мови: У 2-х т. / Уклад.: В. М. Білоноженко та ін. К.: Наук. думка, 1993.
17. Універсальний довідник з ділових паперів та ділової етики. К.: Довіра, 2003. 623 с.

## **9. Додаткові ресурси**

Електронний навчальний комплекс дисципліни:

<http://elearning.kubg.edu.ua/course/view.php?id=15467>